

„В СВЕТА НА ХРИСТО БОТЕВ“

ОТ ПЕТЪР ДИНЕКОВ

С., Изд. Български писател 1976. 271 с.

Темата „Ботев“ в българското литературно познание като че ли е изчерпана. Толкова много са изследванията върху живота и творчеството на гениалния поет, публицист, общественик и революционер. Но как да си представим, че някога ще пресекне интересът към Ботев — не само на историци и литератори? Така необхватна е неговата натура, така дълбока е неговата поезия, че всеки би могъл да намери и намира нещо свое, нещо неоткривано от други.

Не е възможно с няколко думи да се изчерпи същността на гения на Ботев, макар че главните определения за поезията му се движат в кръга на поизтърканите епитети: гениална, революционна, борческа и т.н. В тези приповдигнати (макар и верни) определения личи началният и опасен симптом на застой в науката. Критиката върху Ботев като че ли започна често да повтаря известното — не става дума само за факти, а за оценки и анализи. Дали ореолът на Ботев и всенародното преклонение пред подвига му са причината за кръженето около същността, но без да се навлиза в тази същност. Констатациите, че поезията на Христо Ботев е проникната от духа на времето, че е пълно сливането между поезия и живот, вече не са достатъчни — те биха могли със същия успех да се приложат към други творци. Нужно е сега ново проникване, ново прозрение, за да се обясни в дълбочина явлението Ботев, да се свърже то със съвременни литературни факти и явления. Недостатъчно са и изследванията върху психологическите особености на Ботевата личност и нейното проявление в писаното слово — нещо, на което на времето Боян Пенев обърна внимание, а по-късно Михаил Димитров внесе съществен принос.

Книгата на акад. Петър Динев „В света на Христо Ботев“ в много отношения е характерна както за постиженията, така и за слабостите на нашето ботевознание. Поради това в нея ще срещнем неизбежните общи констатации, неспецифични постановки, декларативен патос. Но писани по различни, главно юбилейни поводи и предназначени за страниците на вестници и списания, статиите на акад. Динев афишират и един постоянен личен интерес към делото и личността на

Христо Ботев. Този интерес в много случаи и довел до научни резултати, които, ако не тласкат съществено напред ботевознанието, поне го насочват към решаването на съществени въпроси. Впрочем сам авторът предупреждава в началото на книгата си, че „статиите (...) не са толкова неин (на поезията на Ботев — б.м., П. А.) анализ, колкото нейно съпреживяване“ (стр. 5). А това ще рече, че „В света на Христо Ботев“ не е изследване, а опит да се приобщи чрез критическото слово една запознаваща се с Ботев аудитория, която ще открие в писаното от акад. Динев, кои са основните моменти, очертаващи облика на поета и революционера Христо Ботев. Разбира се, бихме определили целта на Динев като популяризаторска, ако не бяха и редицата научни открития и публицистични откровения. И още нещо: книгата на Петър Динев е свидетелство за участието му в българското ботеведение. Ето в тези аспекти трябва да разглеждаме новата книга на видния наш учен.

Вече споменах, че Петър Динев повзема поставя проблемите, отколкото ги решава. Той не доказва пространно, не се рови във фактите, не анализира. Акад. Динев открива, констатира и проправя пътя към нови изследвания. Тук се налага ерудицията на литературоведа, огромната му любов към поезията и художественото слово въобще.

„Христо Ботев между своите съвременници-поети“ е статия, която заема важно място в нашето литературознание и която има особено значение в науката за Ботев. В нея Петър Динев доказва, че Ботев не е изолирано явление, че той не е някаква неочаквана светкавица на поетическия небосклон през Възраждането. Неговото появяване е резултат от натрупване на традиции, на дълго изкристализиране на поетически форми и мотиви. Христо Ботев е завършек на един етап и пръв висок връх в българската поезия. Динев обаче открива преки влияния на Раковски и Чинтулов върху Ботев, влияния, които са творчески преосмислени и поради това необходими и неизбежни. И в случая е важно не толкова ледантично да се посочват повторемостта на мотивите и сходствата в тяхното разработване, а да се отбележат откритията на Ботев, гениалните му прозрения и надмогване на предходниците. По същия начин съществени са не само заемките, които правят неговите съвременници

от творчеството му, а доколко нашата поезия е усвоила постиженията на Ботев. Може би тук бе необходима по-голяма смелост в интерпретацията на проблема — той позволява това. Задачата на ботевознанието не е само да изучава как поетите след Ботев са възприемали неговите уроци, но и как са ги преосмисляли, как българската литература е продължила пътя си напред. В това отношение акад. Динеков има точни попадения, когато говори за отношенията Ботев — Вазов, макар че те са повече външни. „Голяма част от неговите съвременници — пише акад. П. Динеков в края на статията си — са минали безвъзвратно в историята и там са получили своята оценка, своето значение, своя ореол, а Ботев остана жив в съзнанието на поколенията като поет не само на своето време, но и на нашето време, като поет и на бъдещето, безсмъртен във времето изобщо. Ето къде трябва да се търси неговата изключителност като явление, ето къде трябва да се насочат усилията на неговите анализатори. За правилното обяснение на тази изключителност има три изследователски пътя, неотделими един от друг: Ботев вътре в себе си, от Ботев към неговите съвременни поети, от българската възрожденска поезия към Ботев“ (стр. 50). Методологията на този анализ е предложена от Петър Динеков — остава да се направи уверена крачка към осъществяването на изследването. Но аз цитирах последните думи от статията, за да подчертая нормативния характер на заключенията на акад. Динеков и да потвърдя направеното по-горе заключение за особеностите на научния му подход.

Изключително плодотворен за литературно-психологически анализ е проблемът „Ботев — Левски“, който в книгата покрай преките връзки между двамата велики революционери е разгледан според уговорката на автора и като „среща в съзнанието на народа“. И двамата са оказали изключително влияние върху националноосвободителните процеси, върху формирането на революционната идеология през Възраждането. Те влияят трайно в съзнанието на българския народ като поборници за свободата, като гении на едно време, подготвили решителните стъпки към освобождението.

Акад. Петър Динеков ни демонстрира широк диапазон от литературно-критически, публицистически и исторически проучвания и съждения върху Ботев и неговото време, върху връзките му с европейската поезия и европейския революционен процес. Впечатление правят статиите „Христо Ботев — световен поет“, „Христо Ботев и Полша“ (макар че тук има повече информация, отколкото проникване и съществени изводи), „Планът за превземането на парахода „Радешки“ и „Трима велики поети в съдбата на своите народи“. В тях е привлечен обилен материал, оправдаващ твърдението на Динеков, а и на редица други видни наши ботеведи, че Христо Бо-

тев не е изолирано явление, че той е творец и политически деец от европейски мащаб, че той е усетил и осъзнал в перспектива революционните процеси в много европейски страни и специално на Балканите.

Към казаното дотук бих желал да прибавя и острата реплика „Гавра с личността на Христо Ботев“, писана и публикувана през 1930 година. Тя разкрива възможностите на литературоведа в един труден и неблагодарен жанр. Динеков не само е потъвал в кабинетна работа върху любимия си поет, но е имал смелостта да го брани от всякакви недостойни посегателства и наукообразни съчинения. Динеков убедително доказва чий е Ботев и кому принадлежи наследството на великия поет.

„В света на Христо Ботев“ е съставена от различни по проблематика и по качество статии и бележки и поради това е трудно да се търси някаква цялостност. Но в нея е прокаран верен методологически подход, който обединява статиите и ги прави свързани. Ала тук са намерили място и работи, които стоят добре на страниците на вестника, но в книгата се чувствуват неудобно. Такива са „Величието на поета“, „Свобода или смърт юнашка“ и „Силата и красотата на Ботевата поезия“, където патосът е затъмнил откривателската мисъл.

Панко Анчев

„ОКЪРВАВЕНО НАВЕЧЕРИЕ“

от ГЕОРГИ ГЕРМАНОВ
Варна, Изд. „Георги Бакалов“, 1976

Изучаването на многовековните духовни и културни връзки и взаимоотношения на нашия народ с руския има вече свои традиции. Има и своите постижения и успехи, като се започне с изследванията на руските и българските слависти от миналия век и се стигне до съвременните проучвания на редица наши и светски учени. В създаденото досега обаче преобладават трудовете, свързани с проникването, разпространението и влиянието (идейно и художествено) на руските писатели у нас, с взаимодействието между отделни писатели, с типологическа близост и др. Сравнително малко, при това бегло, са засегнати проблемите, свързани с присъствието на българската тема в руската литература от XIX век, с проблемите на националната ни история, на освободителните ни борби и своеобразната им трактовка в произведенията на руските писатели. При това на интереса на някои от тях към българската тема и героя-българин се гледа като на епизод, на момент от творческото развитие на отделния творец, без да